
Mladen Parlov
ZDRAVLJE I BOLEST: STVARNOSTI DUHA

○ odnosu zdravlja i spasenja
Health and illness: realities of spirit

UDK: 613: 261.6

261.6: 616

Pregledni znanstveni članak

Primljeno 03/2006.

Sažetak

Zdravlje i bolest, dvije nerazdvojive stvarnosti, postali su temeljna briga suvremenog čovjeka i društva u cjelini. U prvom poglavlju autor progovara o brizi suvremenog čovjeka da očuva zdravlje i da ga, u slučaju bolesti, povrati. Zdravlje je postalo toliko važno da je današnji čovjek od zdravlja učinio svojevrstu ovostranu religiju. Zdravlje ima i svoju simboličku vrijednost. Upućuje na puninu života koja se tek očekuje. Time se zdravlje predstavlja kao «sakrament» spasenja te bi tu dimenziju zdravlja trebalo danas iznova pojasniti. U drugom dijelu autor progovara o bolesti općenito, o biblijskom poimanju bolesti, o bolestima duha, kao i o kršćanskom poimanju bolesti, odnosno o spasonosnom trpljenju. U trećem dijelu autor izlaže kriterije prisutnosti Duha života i zdravlja, a što bi trebalo omogućiti kršćanima da izgrade ispravne duhovne stavove prema cjelokupnoj stvarnosti. Ti ispravni stavovi utjecali bi na kvalitetu života općenito, a time i na zdravlje.

Ključne riječi: zdravlje, bolest, trpljenje, duhovna stvarnost, Duh života

UVOD

Kroz proteklu (2005.) godinu u Hrvatskoj su se održala dva simpozija posvećena temi zdravlja. Prvi, interdisciplinarni, interkonfesionalni i internacionalni, pod naslovom «Vjera i zdravlje» održan je 2. ožujka u Zagrebu, a drugi, također međunarodni,

održan je 20. i 21. listopada u Splitu, pod naslovom «Kršćanstvo i zdravlje». Očito tema zdravlja privlači veliku pozornost ne samo specijalista zaduženih za zdravlje, odnosno medicinskog osoblja, nego i širu društveno-kulturnu javnost. Kraće rečeno: zdravlje se tiče svakoga. Osobno sam sudjelovao na splitskom simpoziju s izlaganjem na zadanu temu: «Duh Sveti i zdravlje». Na margini izlaganja sa splitskog skupa te čitajući zbornik radova zagrebačkog skupa učinilo mi se prikladnim zabilježiti neke misli na temu koja nije dostatno obrađena ni na jednom od dva spomenuta znanstvena skupa. Naime, nakana mi je progovoriti o zdravlju i bolesti iz perspektive teologije duhovnosti, odnosno o zdravlju kao «sakramentu» spasenja te o bolesti kao stvarnosti koja ugrožava ne samo zdravlje nego i spasenje, ali koja, paradoksalno, može imati otkupiteljsku vrijednost.

1. ZDRAVLJE: SREDIŠNJE PITANJE SUVREMENOG ČOVJEKA

Na pitanje o smislu ljudskoga života antička je misao odgovarala da je čovjek stvoren za istinu i dobro. Na isto bi pitanje današnji čovjek jednostavno odgovorio da je stvoren da mu bude dobro, ili bolje reći njegovo je pravo da mu bude dobro, da bude zdrav i lijep. Zbog prvenstva koje zdravlje igra danas u ljudskom životu može se reći da zdravlje općenito te razna pitanja povezana s bolestima i ozdravljenjem nisu neovisni pojmovi, nego su u funkciji cjelovitog razumijevanja čovjeka. Zdravlje je jednostavno najvažnija briga današnjega čovjeka. Želja «biti zdrav» nalazi se na vrhuncu hijerarhije vrednota. Zdravlje se ne poima, kao nekada, kao odsutnost bolesti, nego kao zdravo stanje koje zahvaća ne samo ljudsko tijelo, nego čitavoga čovjeka, njegov psihički život, njegove interpersonalne odnose i okolišno-ekološki okvir u kojemu živi (starijim rječnikom rečeno: odnos prema sebi, drugome, prirodi i Stvoritelju). Zdravlje i briga oko zdravlja postale su svojevrсна religija suvremenoga čovjeka, religija s vlastitim obredima (odlascima u fitness centre) i ritmovima (jedanput ili dvaput tjedno). Treba reći i to, koliko god čudno zvučalo, da je zdravlje naravno, normalno stanje živih bića. Čini se da i suvremena znanost potvrđuje tu datost, naime

da je čovjek stvoren za zdravlje. Bolest bi bila odstupanje od normalnoga, naravnoga, tj. zadanoga stanja.¹

Kako god definirali zdravlje,² ipak se o zdravlju ponajprije može govoriti u konkretnim kategorijama, kao što je konkretna stvarnost određene bolesti koja ugrožava zdravlje. Promatrano s navedene točke gledišta zdravlje se predstavlja kao trenutak življene povijesti, ili bolje reći kao život čija se sadašnjost sastoji od prošloga, a otvara se budućnosti koja ga nadilazi i koja mu daje značenje. Budući da se zdravlje ne može svesti samo na tjelesnu dimenziju, odnosno pitanje zdravlja i ozdravljenja ne odnosi se samo na naše tijelo, u nastavku ćemo o zdravlju i bolesti progovoriti kao o duhovnim stvarnostima svakog ljudskog života.

1.1. In corpore sano – mens sana

Nakon stoljetne dominacije filozofsko-teološke tradicije koja je na dualistički način suprotstavljala dušu i tijelo, suvremeni je čovjek otkrio vlastitu tjelesnost, tj. vlastito tijelo. U određenim duhovnim strujama i strujanjima tijelo je stoljećima doživljavano kao neprijatelj protiv kojega se valja boriti i kojega treba poraziti. Čovjek je prema tom pretjeranom spiritualizmu bio poželjan kao biće bez tijela, kao «od-tjelovljeno» biće. Zaboravilo se kako je čovjek prije svega upravo tijelo, kako preko tijela (osjetila) živi u trajnom odnosu sa svijetom. Ponovno otkriće tijela donijelo je sa sobom gotovo bolesnu zabrinutost za tjelesno zdravlje, odnosno za biološku stvarnost koju smo otkrili kao nas same. Tijelo nam pripada više od bilo čega drugoga. Ono je toliko sraslo s našim 'ja' da ulazi u sferu našega identiteta i naše neponovljivosti. Fenomenolozi (osobito Merleau-Ponty) naglašavaju kako imamo percepciju ne samo da *imamo* tijelo, nego da *jesmo* tijelo.³ Odatle

---

¹ Usp. A. N. Terrin, «Nuova domanda di salute e ricerca del benessere. Punto di incontro tra salute e salvezza?», u: *Credere oggi* 25 (2005.), 1, str. 8-9.

² Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) 1946. donijela je sljedeću definiciju zdravlja: «Zdravlje je stanje potpunog tjelesnog, mentalnog i društvenog blagostanja, a ne tek odsutnost bolesti». U zadnjem desetljeću prošlog stoljeća ista je organizacija definirala zdravlje kao «proces koji teži da pojedince i zajednicu osposobi da imaju bolju kontrolu nad čimbenicima zdravlja».

³ Usp. S. Spinsanti, «Corpo», u: *Nuovo dizionario di spiritualità*, Edizioni Paoline, Milano 1989., str. 295-316.

i pretjerana briga za zdravlje tijela. «Biti zdrav» je načelo koje podržava našu otvorenost svijetu i životu. Želja za zdravljem postavlja se kao temeljni postulat života, koji narodna mudrost sažima u formulu: «Kad se ima zdravlje ima se sve; bez zdravlja sve je ništa!». Ako je zdravlje najveća od svih vrednota suvremenoga čovjeka, razumljiva je njegova tjeskoba pred mogućnošću da zdravlje izgubi, tj. da bude bolestan, a time i njegova želja da, u slučaju bolesti, čim prije ozdravi.

Zdravlje nije samo središnje pitanje pojedinca, nego i čitavoga društva koje se ujedinjuje oko ideje društvenoga blagostanja, a ono u sebi uključuje ideju potpune odsutnosti bolesti. U tu se svrhu izdvajaju enormna sredstva koja ciljaju na otkrivanje novih lijekova, odnosno na uklanjanje postojećih izlječivih i neizlječivih bolesti. Biti zdrav postaje postulat, a ne pitanje suvremenoga društva; nije važno kako niti zašto, jednostavno važno je biti zdrav.⁴

Ipak, usprkos svemu, iskustvo bolesti je još uvijek neizbježno, a sam život se živi pod prijetnjom smrti. Iskustvo bolesti postaje preteška kušnja za suvremenoga čovjeka; kušnja s kojom se najčešće ne zna nositi. U bolesti želja za zdravljem postaje, kako netko napisao, želja za «izgubljenim rajem» te osoba nije više u stanju kontrolirati vlastite emocije. Spremna je na svako rješenje koje nudi zdravlje. Ako ne mogu pomoći liječnici, možda može «Marica travarica» ili kakav bioenergetičar, ili kakav karizmatičar ili kakav suvremeni vječnik pa makar se bavio i crnom magijom. Samo da pomogne!

Bilo bi nepravedno optužiti suvremenoga čovjeka da je sve stavio na kartu tjelesnog zdravlja. Zajedno s otkrićem tijela došlo je i do otkrića mozga/razuma i njegova utjecaja na tijelo. Život u suvremenom tehniciziranom društvu izlaže čovjeka sve većem stresu. Shvaća da nije dosta imati zdravo tijelo, odnosno da život u društvu brzih i neočekivanih promjena djeluje na

⁴ Poznati sociolog hrvatskog podrijetla Ivan Ilich optužuje suvremenu medicinu da je najveća prijetnja čovjekovu zdravlju. Medicina i bolnički sustav liječenja postali su posao oko kojega se vrte ogromni novci. To je prema Ilichu najveći uzrok općeg propadanja zdravlja, ukoliko je zdravlje postalo ponajprije briga određene institucije zadužene da «proizvede» ili «poboljša» zdravlje. Ilich govori o «kulturalnoj iatrogenesi», razumijevajući pod tim štetu koju zdravstvena služba nanosi zdravlju ukoliko razara urođenu sposobnost pojedinog organizma da se na osoban način suprotstavi bolesti te da se suoči s vlastitom stvarnom situacijom (usp. I. Ilich, *Nemesi medica. L'espropriazione della salute*, Milano 1977.).

čitavo njegovo biće, a time i na zdravlje tijela. Postaje svjestan složenosti samoga pojma zdravlja te da, kad je riječ o zdravlju, treba uzeti u obzir različite stvarnosti, naime ne samo tjelesnu dimenziju nego i duhovnu. Ovakav pristup je doveo do razvoja raznih tehnika/vježbi koje se primarno odnose na tijelo, ali ne zanemaruju ni čovjekovu duševno/duhovnu dimenziju. Suvremeni se čovjek rado bavi raznim vrstama športa, posjećuje razne dvorane, centre za masažu, *fitness* centre u kojima se događa pravi kult ljudskoga tijela. Osobita se pozornost posvećuje tehnikama uklanjanja stresa, koji se manifestira kroz osjećaj tjeskobe te kroz razna psihosomatska oboljenja, poremećaj sna itd. Oslobođanje od stresa jedan je od imperativa današnjega vremena. Veliki dio terapija nastoji povratiti izgublenu ravnotežu između tijela i razuma. U stvari je riječ o terapijama koje idu za postizanjem cjelovitosti. Koriste se razne tehnike opuštanja i meditacije (yoga, transcendentalna meditacija, autogeni trening, autohipnoza, reiki, shiatzu itd.). Uz spomenute tehnike govori se o zdravom načinu življenja te se razvijaju razne vrste terapija koje mogu u tome pomoći, odnosno koje teže za uspostavljanjem cjelovitosti u čovjeku. Govori se o terapiji kristalima, terapiji glazbom, terapiji mirisima, terapiji vodom, o potrebi života u skladu s prirodom itd. Riječ je ukratko o pokušajima da se pronađe sklad ne samo unutar tijela pojedinca, nego i sklad s prirodom, a to znači pronaći zdravlje u «holističkom» kontekstu velike vrijednosti. Tako suvremeni čovjek u zdravu tijelu želi imati i zdrav duh, tj. želi cjelovito biti zdrav.⁵

1.2. Zdravlje 'sakrament' spasenja

No, što uistinu znači zdravlje, odnosno «biti zdrav»? Zasigurno, za bolesnu osobu «biti zdrav» prije svega znači «ozdraviti» od bolesti kojom je pogođena, dok za zdravu osobu ovaj pojam prije svega uključuje «ne oboljeti». Pojam zdravlja postupno se širi jer u sebe uključuje i želju osobe da živi život u punini, da živi najispravnijim «životnim stilom» koji će ujedno biti i prevencija od mogućega oboljenja. U ovom smislu pojam «zdravlje» je puno širi od pojma «ozdravljenje». Ukratko, zdravlje uključuje sveukupni sklad osobe, bilo u odnosu prema sebi

---

⁵ Usp. A. N. Terrin, *nav. dj.*, str. 13-16.

samoj, bilo u odnosu sa svijetom u kojemu živi, dok je ozdravljenje čin ili niz čina koji dovode to tog sklada. A temeljno je pitanje je li i koliko je moguće postići potpuni sklad u sebi i oko sebe. Time govor o zdravlju pojedine osobe postaje govor o njenim čežnjama, željama, snovima i utopijama. Čežnja za zdravljem postaje čežnja za puninom života, a žudnja za puninom života, žudnja je za onim što teologija naziva «spasenje».

Naime, svetopisamsko iskustvo zdravlja i molitve za ozdravljenje u konačnici je religiozno iskustvo. U temeljnom iskustvu židovskog naroda, u iskustvu Izlaska iz egipatskog ropstva, narod postupno shvaća da je spasenje čin oslobođenja, nezasluženi Božji dar.⁶ Što je spasenje narod počinje istom poimati kad shvati da je nužno promatrati vlastiti život u odnosu prema Bogu, izvoru i darivatelju života: živjeti, biti zdravi, spašeni, imati *šalom*, znači živjeti u vjernosti prema *Savezu*, znači častiti i služiti Jahvu. Središte starozavjetnih obećanja i iščekivanja je *šalom*. Ova hebrejska riječ u sebi uključuje dvoje: s jedne strane, «mir, dobro», često u suprotnosti s ratom i neprijateljstvom, a s druge strane znači «zdravlje, blagostanje, sreću». *Šalom* označava potpunost, ukupnost, a korijen riječi upućuje i na spasenje. U biblijskom iskustvu spasenje uvijek dolazi od Boga i to preko konkretnih znakova. U tom smislu nekoga ozdraviti znači nekoga spasiti. Drugim riječima, unutar spasenja kojega Bog dariva nalazi se i zdravlje, blagoslov, brojno potomstvo, blagoslovljena starost, milost, mir, pravda za siromaha i nemoćnika te također i život vječni poslije smrti. Sva ova dobra, sažeta u pojmu «moje spasenje», pobožni židov očekuje od Boga.⁷

Potpuni vid spasenja ostvaruje se u Isusu Kristu koji je, kako reče sv. Petar u svome govoru, «prošao zemljom čineći

⁶ Starozavjetni pojam spasenja veoma je složen, a povijesno se je razvijao na način da ga je teško sintetizirati. Kratko spomenimo da pojam spasenja uključuje ponajprije Božje blagoslove (usp. Br 5,48-52), pobjedu nad neprijateljima, opći mir (Iz 2,1 sl.), uklanjanje nepravde te uspostavu vladavine pravde i pravednosti. Spasenje uključuje i nastanak novog Izraela, a time se širi prema drugim (svim) narodima. Uz navedeno, Stari zavjet uz spasenje veže i materijalne blagoslove (bogatstvo i dug život) kao i političko spasenje, tj. savršeno uređenje života u zajednici. Svemu navedenom valja dodati i široku kategoriju kraljevstva Božjega (opširnije o pojmu spasenja u Starom zavjetu vidi: J. L. McKenzie, «Aspects of Old Testament thought», u: *The New Jerome Biblical Commentary*, Geoffrey Chapman, London 1993., str. 1308-1310).

⁷ Usp. C. Molari, «Salvezza», u: *Nuovo dizionario di teologia*, Edizioni Paoline, Milano 1991., str. 1384-1386.

dobro i ozdravljajući sve kojima bijaše ovladao đavao» (Dj 10,38). Čudesna ozdravljenja su znakovi njegova mesijanskoga poslanja, kako on sam odgovara Ivanu Krstitelju na upit je li on Krist (usp. Lk 7,20-23). Kao što je bolest znak duboko ranjene ljudske naravi, tako ozdravljenje pripravlja i anticipira novi svijet Božjega kraljevstva. Stoga je ozdravljenje prvi čin «otkupljenja», znak i anticipacija konačnog spasenja. Ozdravljenja koja je Isus vršio, osim neposredne koristi za one koji su ozdravili, imaju i svoje duboko simboličko značenje: upućuju na pobjedu Božjega kraljevstva nad svakom vrstom zla. Isus spašava čitavoga čovjeka, što uključuje ozdravljenje i spasenje, oslobođenje i opravdanje.⁸ Tjelesno ozdravljenje postaje slika duhovnog ozdravljenja što ga Isus izvodi nad ljudima. Time su ozdravljenja anticipacija stanja savršenstva u koje će se čovječanstvo vratiti u kraljevstvu Božjemu.

Ozdravljenja su stvarni znakovi buduće, konačne pobjede, budući da je svako ozdravljenje od bolesti stvarna, makar samo djelomična i vremenita pobjeda nad smrću. A smrt, promatrana svetopisamski, ne označava samo kraj biološkog života; nego ju se promatra kao posljedicu grijeha te je ustvari očitovanje moći Sotone. Smrt je «posljednji neprijatelj», kako je naziva sv. Pavao (usp. 1 Kor 15,26). Isusova ozdravljenja su pokazatelji njegova budućega sveopćeg gospodstva nad cjelokupnim stvorenjem. No, u međuvremenu, u vremenu između uzašašća i konačne Kristove pobjede, tj. Njegova drugoga dolaska, Isusovo gospodstvo još nije apsolutno i bez protivnika; njegovi su protivnici još uvijek aktivni, a djelovat će sve dok on ponovno ne dođe (usp. Otk 21,4). Dok traje ovo međuvrijeme svaka je pobjeda nad smrću, ma koliko bila vremenita i djelomična, ujedno znak one konačne i potpune pobjede koja će doći. Svako ozdravljenje od bolesti znak je konačnog otkupljenja tijela za kojim moramo čeznuti (usp. Rim 8,23). U konačnici, ozdravljenje od bilo koje bolesti kojoj smo sada podložni stvarni je simbol konačnog spasenja čitava čovjeka, i duše i tijela, a što će se dovršiti tek uskrsnućem tijela od mrtvih.⁹ Oslobođenje od zla/Zloga i ozdravljenje od bolesti privilegirana su sredstva kojima Gospodin Isus objavljuje

---

⁸ Usp. M. Milani, «Vuoi guarire? Gesù guarisce e salva», u: *Credere oggi* 25 (2005.), br. 1, str. 43-62; G. Segalla, *Gesù e i malati*, Gregoriana, Padova 1987.

⁹ Usp. F. A. Sullivan, *Karizme i karizmataska obnova*, «Duh i voda», Jelsa 1984., str. 135-136.

i udjeljuje spasenje koje donosi. Spasenjsko i terapijsko Božje djelovanje započinje od tjelesnoga zdravlja, no u cjelovitom poimanju čovjeka spasiti i ozdraviti znači djelovati ne samo na biološki tijek života, tj. na ciklus bolest/zdravlje, nego nadasve na iskustvo koje o tome imaju čovjek i društvo u cjelini, odnosno iskustvo pobijeđene bolesti postaje iskustvo spasenja.¹⁰

Ipak treba reći kako postoji jasna razlika između ozdravljenja i spasenja. Spasenje se može ostvariti i ondje gdje se ne dogodi ozdravljenje, a ozdravljenje ondje gdje nema spasenja. Spasenje je često skriveno pod maskom svoje suprotnosti, a ozdravljenje je uvijek očito. Spasenje je ustvari osobiti odnos sa stvarnošću, a ozdravljenje je opća mogućnost. Stoga je ozdravljenje potencijalno sveprisutno, svugdje je moguće, a spasenje se, naprotiv, ostvaruje u određenom odnosu. Ozdravljenje se ostvaruje aktivnim zahvatima na način da i pacijent postaje «djelatnik» vlastitoga ozdravljenja. Spasenje pak zahvaća osobu; ono je darovano te je u tom smislu osoba «pasivna». Ozdravljenje pripada redu stvaranja u kojemu su osobe Božji suradnici. Spasenje pripada redu otkupljenja čija se punina tek očekuje.¹¹ Konačni cilj ozdravljenja u kršćanskom smislu ne može biti tek jednostavan povratak zdravlja, nego je riječ o ozdravljenju koje je usmjereno prema životu vječnome. Tu se krije bitna razlika između onih koji žele povratiti zdravlje pod svaku cijenu, ne libeći se odlaska bilo kome, čak i osobama koje se bave magijom samo da zadobiju zdravlje, i istinskih kršćana koji zdravlje prose i očekuju isključivo od Boga, makar se za pomoć obratili i liječnicima.

Briga oko zdravlja i nastojanje da se u bolesti ozdravi izražava ustvari čovjekovu nostalgiju za beskonačnim, za konačnim spasenjem koje je Bog već položio u unutarnji svijet svakog pojedinca te će samo konačni dolazak k Ocu u potpunosti ostvariti tu najdublju čovjekovu čežnju.

Danas, u vrijeme kad je zdravlje postalo ovostrana religija suvremenog čovjeka, kršćani su pozvani otkriti i sebi i drugima simboličku vrijednost zdravlja. Kao spomen punine života koja nas tek očekuje govor o zdravlju u sebi uvijek uključuje određenu

¹⁰ Usp. R. Zanchetta, «La ricerca di salute: sacramento di salvezza», u: *Credere oggi* 25 (2005.), br. 1, str. 76-80.

¹¹ Usp. M. Nüchtern, «La critica alla medicina scientifica e l'attrazione dei metodi terapeutici occidentali 'alternativi'», u: *Concilium* 34 (1998.), br. 5, str. 48-49.

napetost koja je uostalom prirodjena svakom čovjeku; napetost koja svjedoči o nečemu što je, kako reče Pascal, između svega i ničega. Čovjek je putnik između ograničenog i beskonačnog, uvijek nedovršen, smrti upućen a besmrtnosti žedan, iskušavan malim radostima a uvijek nezadovoljan dok jednom ne otpočine u Bogu. Stvarajući od zdravlja ovostranu religiju suvremeno društvo razdvaja zdravlje od spasenja. Zdravlje prestaje biti sakrament spasenja jer svoje ispunjenje nalazi u ovostranom, u fizičkoj snazi tijela, u ljepoti, u umješnosti da se obavi neka uloga itd. U suvremenom društvu kao da «prolaze» samo zdravi, tj. «mladi i lijepi». Odatle i zahtjev da se bude zdrav pod svaku cijenu te da se produži vrijeme mladosti (sredstva za pomlađivanje, estetska kirurgija itd.).

Kršćanska vjera, na temelju biblijskog iskustva, ima drugačiji pogled na zdravlje. U Isusu Kristu spasenje je ponuđeno kao zdravlje, a zdravlje kao spasenje je sadržaj njegove Radosne vijesti koja navješćuje spašeno zdravlje i zdravo spasenje za čitavog čovjeka i čovječanstvo u cjelini. Odnos vjernika/kršćanina prema zdravlju i bolesti veoma je osobit. Ne na način kao da bi Kristov sljedbenik bio neki nadčovjek koji bi imao veću toleranciju prema boli i patnji nego nekršćani. Osobitost njegove situacije jest svijest da je u svojoj boli i patnji povezan s Patnikom (Isusom Kristom) koji prihvaća njegovu i svaku drugu bol i patnju te im daje smisao. Ovdje, dakako, u prvi plan stupa vjera osobe koja trpi, vjera koja kaže da patnik u svojoj patnji nije sam, da se sam Bog, koji je postao Čovjek-Patnik, solidalizira s njime u njegovoj patnji te mu ujedno daje i snagu za suočiti se s patnjom (za «nositi svoj križ»). Kako je bolest neizbježan dio govora o zdravlju, u nastavku ćemo progovoriti kratko općenito o bolesti, a potom ćemo se također kratko osvrnuti na bolesti o kojima se danas veoma malo govori, naime o bolestima duha.

2. BOLEST - STVARNOST DUHA

Duhovni autori često prave usporedbe između tjelesnoga, tj. biološkoga i duhovnog života. Tako, primjerice, govore o potrebi razvoja i rasta kako tjelesnoga tako i duhovnoga života, potom o raznim vrstama «hrane» itd. No, sličnost ne postoji samo u pozitivnom smislu, nego i u negativnom. Kao što postoje bolesti tijela tako postoje i bolesti duha. No budući da duhovna stvarnost

izmiče našem neposrednom zapažanju, u govoru o duhovnim stvarnostima lako dođe do zbrke i zabune. Lako se miješaju sadržaji mentalne/psihičke/duševne i duhovne bolesti.

Bolest tijela najkraće bi se mogla definirati kao poremećaj normalnih odnosa u organizmu.¹² Bolest je proces koji mijenja bit ili oblik ne samo zdravlja u sebi, nego čitave osobe. Uz bolesti tijela medicina govori i o mentalnim bolestima, ili bolje reći mentalnim smetnjama koje zahvaćaju tri područja kojima upravlja ljudski razum: misao, osjećaj i ponašanje. No, nas zanimaju smetnje duha, ili kako su stari govorili, «bolesti duše». Ako bismo se okoristili definicijom bolesti tijela, možemo reći da je «duhovna bolest» poremećaj duhovnoga zdravlja, ili, drugim riječima, poremećaj u onome što je moralno ili duhovno. Ovaj vid gledanja na bolesti duha prisutan je već u počecima kršćanstva. Židovski filozof i egzegeta, Filon Aleksandrijski, kojega će slijediti brojni crkveni učitelji, bolesti duše poistovjećuje s porocima. Tako, među duhovne bolesti ubraja nepravdu, prijevaru, zloću, kukavičluk, neznanje i razuzdanost.¹³ Sv. Izak Sirski piše slično: «U stvarima duše događa se kao i u stvarima tijela. Stoga, ako je krepost po naravi zdravlje duše, strasti su joj bolest».¹⁴ Vodeći računa o onome što smo rekli o sadržaju duhovnoga zdravlja možemo reći da je duhovna bolest stanje grijeha koje onemogućava istinsko življenje kreposti ljubavi prema Bogu, sebi i drugima, narušavajući odnos prijateljstva s Bogom i bližnjima te sprječavajući proces sinovskog pobožanstvenjenja.

Ova kratka definicija duhovne bolesti izaziva više pitanja nego nudi odgovora. Primjerice, javlja se pitanje: odakle dolaze duhovne bolesti i kako se razvijaju? Kad zapravo počinju duhovne smetnje koje narušavaju sklad, aktivnost i razvoj duše? Javlja se i pitanje: U čemu se sastoji nered koji je izvorni grijeh ostavio na ljudskoj naravi? Je li svaki grijeh ujedno i duhovna bolest?

¹² O raznim vidovima bolesti (uzroci, manifestacija, fenomeni itd.) vidi: M. Jurčić, «Bolest i zdravlje – integralni pristup», u: *Vjera i zdravlje, Zbornik radova s interdisciplinarnog, multikonfesionalnog i internacionalnog simpozija održanog 2. ožujka 2005. na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu (I. dio), Razni tekstovi na temu «Vjera i zdravlje» (II. dio), Zaklada biskup Josip Lang, Zagreb 2005.*, str. 22-30.

¹³ Usp. L. J. Gonzalez, *Terapia spirituale. Guarigione umana e spirituale delle malattie dell'anima*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2003., str. 45-46.

¹⁴ *Ondje*, str. 46.

Do koje su mjere duhovne bolesti zaista osobni izbor? Kakav je njihov utjecaj na zdravlje tijela i općenito na zdravlje osobe?

Na navedena pitanja pokušat ćemo odgovoriti u suglasju s dugom judeo-kršćanskom tradicijom koja ide sve do naših dana. U Starom zavjetu bolest se shvaća kao stanje slabosti i nemoći (usp. Ps 38,11). Ne istražuju se naravni uzroci bolesti. Budući da sve ima svoj božanski uzrok ni bolest nije iznimka; ona je kazna kojom Bog kažnjava čovjeka (usp. Izl 4,6; Job 16,12; 19,21; Ps 39,11). Bolest je jedno od glavnih prokletstava što će zadesiti nevjerni Božji narod (Pnz 28,21). Ipak, bolest je protivna izvornom Božjem naumu, jer je Bog stvorio čovjeka za sreću. Bolest ulazi u svijet kao posljedica grijeha. Iskustvo bolesti treba uroditi jasnijom sviješću o grijehu. Brojne molitve za ozdravljenje uvijek su popraćene i priznanjem vlastitih prijestupa. Ako je bolest razumljiva u slučaju grješnika, javlja se pitanje što je s bolešću, tj. patnjom pravednika. U slučaju pravednika koji trpe (Job, Tobit) bolest se prikazuje kao providonosna kušnja koja ima pokazati njihovu vjernost, a zato će im i nagrada biti veća. Kod Sluge Jahvina, Pravednika-Patnika u najvišem smislu riječi, bolest poprima vrijednost okajanja za prijestupe grješnika (usp. Iz 53,4).

U slučaju bolesti Stari zavjet ne zabranjuje utjecanje liječnicima. Štoviše, na neki način ih se i preporučuje (usp. pohvala liječniku – Sir 38,1-8). No, prije svega preporuča se utjecanje Bogu, Gospodaru života. On je najbolji čovjekov liječnik (Izl 15,36). Bog liječi preko svojih predstavnika: svećenika (usp. Lev 13,49; 14,2 itd.) i proroka (1 Kr 14,13; 2 Kr 4,21, 8,7). Starozavjetni molitelji priznaju svoje grijeha te ponizno mole za ozdravljenje kao milost (usp. Ps 6; 38; 41; 88 itd.). Bolest je zlo čak i kad ima neki smisao. Zato eshatološka obećanja proroka predviđaju nestanak bolesti u novom svijetu koji će nastati kad umine stari svijet obilježen patnjom i smrću. U novom svijetu, koji će Bog stvoriti, ne će više biti bolesnih (usp. Iz 35,5), ne će biti patnje ni suza (usp. Iz 25,8; 63,19 sl.). Kad Pravednik-Patnik uzme na sebe naše bolesti, bit ćemo iscijeljeni zaslugom njegovih rana (usp. Iz 53,4 sl.).¹⁵

Novi je zavjet prepun izvještaja o Isusovim susretima s bolesnicima, a time i o njegovu odnosu prema bolesti. Isus ne

---

¹⁵ Usp. J. Giblet – P. Grelot, «Bolest/ozdravljenje», u: *Rječnik biblijske teologije*, KS, Zagreb 1980., stp. 101-104.

tumači bolest u uskoj perspektivi kazne za grijeh (usp. Iv 9,2 sl.). On u bolesti vidi zlo od kojega ljudi pate, posljedicu grijeha, znak moći Sotone nad ljudima (usp. Lk 13,16). Isus se prikazuje kao pun samilosti prema patnicima, ali i kao onaj koji ima moć izliječiti bolesne, odnosno pobijediti bolest. Ozdravljenja koja Isus vrši znak su njegove pobjede nad Sotonom i uspostavljanja Božjeg kraljevstva ovdje na zemlji. To ne znači da je bolest zauvijek nestala, nego da je već sada na zemlji na djelu Božja sila koja će na kraju pobijediti. Isus od bolesnika traži samo jedno: da vjeruju jer je vjeri sve moguće (usp. Mt 9,8; Mk 5,36). Vjera u Isusa uključuje vjeru u kraljevstvo Božje i baš ta vjera ozdravlja i spašava (Mt 9,22; 15,28; Mk 10,52).¹⁶

Za prvu Crkvu jasno je da će bolesti i smrti biti dok traje ovaj svijet. No, «uzevši naše boli na sebe» Isus bolesti daje novi smisao: odsad one, kao i svaka vrst patnje, imaju vrijednost otkupljenja. Pavao tumači da patnje čovjeka združuju s Kristom Patnikom: «Mi uvijek i svuda na svom tijelu nosimo smrtnu patnju Isusove, da se na našem tijelu očituje i život Isusov» (2 Kor 4,10). Bolesnik u kršćanskom svijetu nije više prokletnik od koga drugi glavu okreću (usp. Ps 38,12; 41,6-10), nego je slika i znak Isusa Krista.¹⁷

Crkveni su Oci jednodušni u povezivanju bolesti i smrti s grijehom praroditelja. Prema njima, u zloupotrebi slobodne volje prvoga čovjeka, odnosno u prvom grijehu treba tražiti podrijetlo bolesti, nemoći, patnje, raspadljivosti i smrti, kao i svih drugih tegoba i zala koje pogađaju ljudsku narav.¹⁸ Adam koji je arhetip, podrijetlo i korijen ljudske naravi koju u početku predstavlja sam i na neki način u sebi sadrži ljudsku narav kao počelo, nužno prenosi na sve svoje potomke sva zla kojima je pogođena njegova narav, te se ta zla priopćavaju iz generacije na generaciju biološkim putem, tj. rađanjem. Sv. Toma Akvinski, zajedno s drugim skolasticima, baštinik je ovakvog poimanja bolesti. I on izvornom grijehu pripisuje nutarnji nered u ljudskom biću: «Prema izvornoj pravednosti, ljudski je razum bio podložan Bogu, niže moći razumu a tijelo duši. Ali, zbog izvornoga grijeha, ova

¹⁶ Usp. G. Davanzo, «Sofferente/malato», u: *Nuovo dizionario di spiritualità*, str. 1497-1498.

¹⁷ Usp. *Ondje*, str. 1498-1502.

¹⁸ Usp. J. C. Larchet, «La malattia, la sofferenza e la morte nei loro rapporti con il peccato ancestrale», u: *Concilium* 34 (1998.), br. 5, str. 78.

se je ravnoteža poremetila; i budući da razum više nije podložan Bogu, niže moći su se pobunile protiv razuma, a tijelo je postalo neposlušno duši zbog smrti i pokvarljivosti». ¹⁹

Suvremeni je crkveni nauk, pak, veoma oprezan u povezivanju tjelesnih i mentalnih bolesti s grijehom. *Katekizam Katoličke crkve* na veoma obazriv način progovara o povezanosti grijeha i bolesti: «Starozavjetni čovjek svoju bolest živi pred Bogom: zbog bolesti pred Boga izlijeva svoju tužaljku i od njega, gospodara života i smrti, moli ozdravljenje. Bolest postaje put obraćenja, a Božje oprostjenje početak je ozdravljenja. Izrael iskustveno doživljava da je bolest tajnovito povezana uz grijeh i zlo, a da vjernost Bogu, u skladu sa zakonom, vraća život. 'Ja sam Gospodin koji dajem zdravlje' (Izl 15,26). Prorok naslućuje da trpljenje može imati otkupiteljsku vrijednost i za grijeh druge. Napokon Izaija naviješta da će za Sion nastupiti vrijeme kad će Gospodin oprostiti svaku krivnju i izliječiti svaku bolest». ²⁰

Iz perspektive kršćanske vjere može se reći da se izvorni grijeh, a potom i ostali grijesi pojedinaca, skupina i čitavih naroda nalaze u podrijetlu tjelesnih i duhovnih bolesti. Ostaje pitanje, je li svaki grijeh ujedno i duhovna bolest, odnosno izaziva li svaki grijeh duhovnu bolest. Na ovo pitanje valja odgovoriti iz dvije perspektive: tjelesne i duhovne. S tjelesne točke gledišta očito je da određeni grijesi donose poremećaje i na tijelu. Primjerice, grijeh proždrljivosti, srdžbe, mržnje i sl. dovode do poremećaja i u sferi tijela. Neki pak grijesi, barem naizgled, ne izazivaju poremećaje na tijelu kao, primjerice, oholost. Ipak, valja reći da svaki grijeh remeti i razara duhovno zdravlje pojedine osobe i zajednice u cjelini. Naime, grijeh je ponajprije suprotstavljen kreposti ljubavi. Nije samo odsutnost ljubavi, nego postaje izvorište djelovanja koje razara samu osobu, bližnje i okoliš/ ozračje u kojemu osoba živi. Time je grijeh protivan razumu, istini, ispravnoj savjesti te je nadasve protivan Bogu. ²¹

¹⁹ *Comp. Theol. I*, cc. 192-193.

²⁰ *Katekizam Katoličke crkve*, Hrvatska biskupska konferencija, Zagreb 1994., br. 1502.

²¹ *Katekizam Katoličke Crkve* uči da je grijeh «prekršaj protiv razuma, istine, ispravne savjesti; prijestup je istinske ljubavi prema Bogu i bližnjemu, zbog izopačene privrženosti nekim dobrima. On ranjava čovjekovu narav i ugrožava ljudsku solidarnost...» (Br. 1849). U sljedećem broju *Katekizam* nastavlja: «Gri-jeh je uvreda Bogu... Gri-jeh se diže protiv ljubavi Božje prema nama, udaljuje od nje naša srca. Kao i prvi grijeh, to je neposlušnost, buna protiv Boga, radi volje da čovjek postane 'kao bog' spoznajući i određujući dobro i zlo (Post 3,5). Gri-

Duhovne bolesti možemo klasificirati u tri temeljne grupe: *grijesi* (smrtni i laki), *ovisnosti* (sedam glavnih grijeha: oholost, lakomost, bludnost, srdžba, proždrljivost, zavist, lijenost) i *sklonosti* (na zlo, na grijeh).²² Kad je riječ o duhovnim bolestima, posebnu pozornost privlači pitanje opsjednuća, no o tome ovdje ne će biti govora.

Katolička crkva uči da «smrtni grijeh u čovjekovu srcu razara ljubav teškom povredom Božjeg zakona; on čovjeka odvraća od Boga, njegove posljednje svrhe i blaženstva, pretpostavljajući mu niže dobro. Laki grijeh ne uništava ljubav, premda je vrijeđa i ranjava».²³ Jednom počinjen grijeh za sobom povlači drugi grijeh. Čovjekove duhovne obrambene moći progresivno slabe te se je sve teže oduprijeti novom grijehu. Ponavljani grijesi postaju mane iz kojih proizlaze izopačena nagnuća koja zasljepljuju savjest i iskrivljuju konkretne sudove o dobru i zlu. Nakon uzastopno ponavljanog grijeha, osoba počinje lako činiti ono što je prije odbacivala ili čak mrzila. Mane postupno postaju prave ovisnosti od kojih se osoba sama po sebi ne može osloboditi. Potrebna je Božja milost, kajanje te vršenje kreposnih čina suprotnih stečenim manama, odnosno ovisnostima. Temeljne ovisnosti nazivamo i glavnim grijesima, budući da rađaju drugim grijesima, drugim manama.

Korijen bilo grijeha bilo mana/ovisnosti nazivamo sklonost/nagnuće naravi. Sv. Ivan od Križa, duhovni autor koji je više i dublje od drugih istražio dubine ljudskog duha, spomenute sklonosti ljudske naravi naziva *korijenima* iz kojih proizlaze *trajne* i *trenutne nesavršenosti* koje, ako se ne iskorijene, vode

---

jeh je dakle ljubav prema sebi sve do prezira Boga. Zbog tog oholog uzdizanja samoga sebe grijeh je dijametralno oprečan Isusovoj poslušnosti koja ostvaruje spasenje» (Br. 1850).

²² Ovo je podjela koja slijedi tradicionalni teološki nauk Katoličke crkve. Danas postoje i druge podjele koje slijede suvremenu psihijatriju tako da se govori o «duhovnoj nezrelosti», «duhovnoj neurozi», «duhovnoj psihozi». Svaka od ovih ima svoje daljnje podjele. No, mi smo se opredijelili za podjelu koja slijedi tradicionalni nauk Katoličke crkve.

²³ *Katekizam Katoličke crkve*, br. 1855. Da bi neki grijeh bio smrtni traže se tri uvjeta: objektivno teška materija, puna svijest i slobodni pristanak na grijeh. *Katekizam* dalje uči da je smrtni grijeh, «kao i sama ljubav, korjenita mogućnost ljudske slobode. Posljedicom mu je gubitak ljubavi i oduzimanje posvetne milosti, tj. stanja milosti. Ako se ne iskupi kajanjem i božanskim oprostjenjem, uzrokuje isključenje iz Kristova kraljevstva i vječnu smrt u paklu; naša sloboda ima, naime, moć donositi konačne, neopozive odluke» (Ondje, br. 1861).

k pravim grijesima.²⁴ *Doctor Mysticus* uči da duh (danas bismo rekli «podsvijest») predstavlja teren u kojemu se krije korijenje, tj. zla nagnuća naše grijehom ranjene naravi.²⁵ Drugim riječima zle sklonosti se prikazuju kao prisutna mogućnost da počinimo grijeh, odnosno da steknemo određenu manu ili ovisnost. A to dalje znači da ako ne iskorijenimo zle sklonosti, naše duhovno zdravlje biti će trajno ugroženo opasnošću da obolimo bolešću grijeha, ovisnosti ili nesavršenosti.

Budući da je čovjek u sebi jedincato i cjelovito biće, svaka smetnja na bilo kojemu području njegove osobnosti (tjelesnom, psihičkom ili duhovnom) ima učinke na čitavu osobu. Danas postoje razrađene metode i sustavi kako provesti određenu duhovnu terapiju, odnosno kako liječiti duhovne smetnje (terapija molitvom; terapija askezom; sakramentalna terapija, osobita važnost sakramenta pomirenja i pokore; terapija duhovnim vodstvom). Na ovome mjestu ne možemo izložiti ni jednu od spomenutih duhovnih terapija, nego ćemo panoramski prikazati kakav bi trebao biti stav kršćana prema cjelokupnoj stvarnosti u kojoj očima vjere naziru otajstvenu prisutnost Duha Svetoga, Gospodina i Životvorca. No, prije toga par riječi o bolesti i trpljenju koje ne mora biti prokletstvo, nego koje može postati izvor blagoslova i velike duhovne snage kako za osobu pogođenu patnjom tako i za druge.

2.1. «Zdrava» bolest ili spasonosno trpljenje

Najprije valja reći da su trpljenje i bolest usko povezane stvarnosti, no nisu nužno identične. Trpljenje, patnja, bol redovito su plod bolesti. No, može postojati bolest koja ne izaziva nikakvu bol (primjerice, skriveni oblici raka koji se niti ne zamijete dok ne bude prekasno za ozdravljenje), a isto tako osoba može veoma puno trpjeti a da bude dobra tjelesna zdravlja (primjerice,

---

²⁴ Sv. Ivan od Križa uči da postoje «dvije vrste nesavršenosti: trajne i trenutne. Trajne nesavršenosti jesu strasti i nesavršene navike koje još ostaju u duhu poput korijena do kojega čišćenje osjeta nije moglo doprijeti» (*Tamna noć*, 2,2,1, Symposion, Split 1983., str. 74).

²⁵ U istom djelu sv. Ivan veli da «sve nesavršenosti i neurednosti osjetnog dijela imaju svoju snagu u duhu gdje zle i dobre navike imaju svoj korijen; pa stoga, dok se ti korijeni ne pročiste, ne mogu se pročistiti niti uzbune i zastranjivanje osjeta» (*Ondje*, 3,1, str. 77).

kod bolesti depresije, tjeskobe i sl.).²⁶ Po sebi je bolest jedan vid trpljenja. S objektivne točke gledišta ona je zlo protiv kojega se mora boriti pogođeni pojedinac, ali i zajednica u cjelini. Ukoliko je subjektivna stvarnost bolest se predstavlja kao važan element u životu oboljele osobe. Bolest dovodi život oboljele osobe u krizu. Ona je neželjeni i nepozvani gost u čovjekovu životu. S kršćanske točke gledišta bolest, poput smrti na koju ukazuje, nije čisto naravna stvarnost, nego je otajstveno povezana sa svijetom koji je obilježen grijehom. Stoga ju valja promatrati u kontekstu otajstva grijeha i otkupljenja. U tom smislu bolest je znak duboke slabosti, moralne i tjelesne, kojom je pogođeno čovječanstvo u cjelini. Po svojoj naravi bolest, ali i svaka druga tjelesna ili psihička nemoć, povreda je osobne cjelovitosti te je prepreka rastu osobe i njenoj slobodi. Bolest iskustveno dokazuje čovjeku da ne «posjeduje» život, već da mu je život darovan. Bolest kao navjestiteljica smrti omogućuje čovjeku da u vlastitom tijelu, ali i u čitavom svome biću, iskusi da istinski život dolazi «odozgor», od Boga. Život je darovan.

Kršćanin je pozvan stvarnost bolesti i trpljenja promatrati u svjetlu Kristova otajstva. Papa Ivan Pavao II. na izvanredan je način progovorio o kršćanskom trpljenju u svjetlu otajstva Kristove patnje. U svojim razmišljanjima Ivan Pavao II. polazi od poslanice Kološanima: «Radujem se sada dok trpim za vas i u svom tijelu dopunjam što nedostaje mukama Kristovim za Tijelo njegovo, za Crkvu» (Kol 1,24). Papa se pita je li to znači da Kristovo otkupljenje nije potpuno, te odgovara: «Ne. To samo znači da djelatno otkupljenje u snazi ljubavi zadovoljštine trajno ostaje otvoreno svakoj ljubavi koja se izražava u ljudskom trpljenju. U toj dimenziji – u dimenziji ljubavi – otkupljenje je već posve izvršeno te se, u određenom smislu, trajno vrši. Krist je potpuno, sve do kraja izvršio otkupljenje, ali ga istodobno nije zatvorio. U tom otkupiteljskom trpljenju, po kojemu je izvršeno otkupljenje svijeta, Krist se je već od početka otvorio, i trajno se otvara, svakom ljudskom trpljenju».²⁷

²⁶ Bez dubljeg ulaženja u temu samo spomenimo da ni trpljenje i bol nisu identične stvarnosti. Pojam trpljenja je širi od pojma (tjelesne) boli, jer u sebe uključuje osobu u njenoj cjelovitosti dok se bol ograničuje na tjelesno-biološki vid čovjekova života (usp. Ch. Bernard, *Sofferenza, malattia, morte e vita cristiana*, Edizioni Paoline, Milano 1990.).

²⁷ Ivan Pavao II., *Spasonosno trpljenje*, KS, Zagreb 1984., br. 24. *Katekizam Katoličke crkve* uči da je «Krist na križ ponio breme našeg zla te oduzeo 'grieh svijeta'»

Drugim riječima, u vlastitoj bolesti i trpljenju kršćani se mogu sjediniti s Kristovim trpljenjem, a to kao prvi učinak ima osobno unutarne pročišćenje (starijim rječnikom rečeno: zadovoljština za vlastite grijeh), a potom, zahvaljujući sjedinjenju s Kristovim otkupiteljskim trpljenjem, mogu svoje trpljenje prikazati za Crkvu i za sav svijet. Time trpljenje dobiva duboki smisao, a kršćani su osnaženi u vlastitom trpljenju. Naime, sigurnost vjere i snaga kršćanske nade usredotočene na Kristovu konačnu pobjedu, postaju veliki izvor unutarne snage kršćana u njihovu trpljenju. Samo spomenimo da i pojedini psiholozi, primjerice Viktor Frankl,²⁸ veliku važnost pridaje duhovnoj motivaciji u trpljenju, priznajući da čovjek ima potrebu dati puni i autentični smisao vlastitoj egzistenciji, osobito u vrijeme bolesti kad se život čini teškim pa čak i apsurdnim. Po sebi ne postoji strukturalna razlika između onoga što Frankl naziva logoterapijom (mentalna terapija ili terapija smislom) i psihološkog učinka koji uzrokuju kreposti vjere i ufanja. Ponuditi smisao vlastitoj ugroženoj egzistenciji u svijesti stvara stanje mira i sigurnosti koje može olakšati i otkloniti tjeskobu i zabrinutost te dodatno potaknuti organizam da upregne sve svoje snage u borbi protiv bolesti.

Naravno da su kršćanima u njihovu trpljenju, kako smo već spomenuli, na raspolaganju i druga sredstva koja mogu olakšati njihovu bol i patnju u bolesti: molitva, sakrament bolesničkog pomazanja itd. O ovim sredstvima, zbog ograničenosti prostora, ne ćemo govoriti, nego ćemo u nastavku panoramski prikazati kakav bi unutarnji duhovni stav kršćani trebali graditi, a što bi imalo velikog utjecaja na njihovo duhovno i tjelesno zdravlje.

3. ŽIVOT U DUHU: PREDUVJET ISTINSKOGA DUHOVNOG ZDRAVLJA

Do sada smo govorili o zdravlju i bolesti kao duhovnim kategorijama, odnosno stvarnostima koje čine važan dio kršćanskog života, toliko važan da se ponekad poistovjećuju sa samim živo-

---

(Iv 1,29), kojemu je bolest posljedica: Isus je svojom mukom i smrću na križu dao patnji novi smisao: patnja nas odsada može suoblikovati njemu i sjedinjavati s njegovom otkupiteljskom mukom» (KKC, br. 1505).

²⁸ Usp. V. Frankl, *Liječnik i duša*, KS, Zagreb 1990., osobito str. 151-160 (*Smisao patnje*); Isti, *Homo patiens. Soffrire con dignità*, Edizioni Queriniana, Brescia 1998.

tom. No, s druge strane kršćanski je život pod trajnim milosnim djelovanjem Duha Svetoga, Duha kojega je Otac izlio u naša srca i koji u nama kliče «Abba! Oče!» (usp. Rim 8,15; Gal 4,6). Nažalost, iskustvo svagdanjeg kršćanskog života nije samo iskustvo prisutnosti i djelovanja Duha Svetoga, nego je još više iskustvo vlastite grješnosti, slabosti, nesavršenosti i bolesti. Zato je za kršćanski život važno poznavati kriterije po kojima može detektirati autentičnu prisutnost Duha Svetoga kako u osobnom životu tako i u društvu u cjelini, kako bi se mogao otvoriti milosnom i životvornom djelovanju Duha Životvorca. Drugim riječima, to znači da nastojanje da se živi autentični kršćanski život, tj. život pod vodstvom Duha Svetoga, postaje ujedno i autentična zauzetost oko vlastitoga duhovnoga (i tjelesnog) zdravlja.

Nestalnost, nevjera i zatvorenost čovjeka u sebe samoga neprestano stavljaju u opasnost stvorenje i život. Pred tom činjenicom iskustvo zauzetosti i brige za druge, za stvorenje i uzajamno povjerenje, iskustvo koje nam daje smisao i nadu, moralo bi nas ganuti kao nadnaravni događaj, osobito ako naš život zahvaljujući tom iskustvu poprima trajniji identitet i integritet, usprkos svojoj krhkosti i opasnostima koje mu prijete. Upravo na taj način kršćanska poruka, obećanjem novoga života koji neće biti podložan smrti, ulijeva novo i nepokolebljivo povjerenje, novu prisutnost Duha. Dobro Božje stvorenje, djelo Duha, oduvijek je ugroženo činjenicom da ljudi nisu na visini vlastite odgovornosti, utemeljenoj na Duhu. Egoistični interesi i izrabljivački mentalitet dovode u opasnost dobrotu cjelokupnog stvorenja. Kako bi ga se očuvalo i kako bi se promicao život nužno je djelovanje Duha koji dolazi u pomoć našoj slabosti (usp. Rim 8,26). Kršćani danas imaju zadatak da po imenu prozivaju gušenje Božjeg stvarateljskog Duha te da daju glas nadi u novo stvorenje. Živjeti u skladu s Duhom Svetim znači zauzeti se kako bi se očuvalo stvorenje te kako bi se promicala sloboda i pravda.

U tom pogledu jako je važno razlučivanje duhova, odnosno pitanje: koji životni znaci su znaci oživljujućeg Duha Svetoga? Kakav oblik novog života je plod Duha i sukladan Duhu, a što ima velike učinke na kvalitetu općenito ljudskoga i kršćanskog življenja, a time i na cjelokupno zdravlje osobe.

Svjedočanstvo Svetoga pisma nam nudi prvi kriterij: čovjek i sve stvorenje duguju vlastiti život stvarateljskom djelovanju

božanskog Duha.²⁹ Poštivanje svega što je živo stoga je jedan od duboko duhovnih stavova. Čovjek nije autor života. Život mu je darovan, a i za uzdržavanje života i stvorenja ovisimo o životnoj moći Duha Božjega. Živjeti znači: postojati u snazi Duha Stvoritelja. Duboko kršćanski stav uključuje poštivanje svih oblika života; života biljaka, životinja i čovjeka. Drugim riječima, postulat «biti zdrav» pretpostavlja postulat «poštuj život».

Stvorenje kao nebožansko, kao drugotno/različito od Boga može postojati jer im Bog u svome Duhu stvara životni prostor, jer proizlaze iz njegove punine, jer on čini da slobodno opstoje. Odavde proizlazi i drugi kriterij nužan za život u skladu s Duhom: živjeti u snazi Duha znači stvoriti prostor za drugi život, poštivati ga i favorizirati njegovu slobodu. Sloboda nije činiti što nas je volja, nego činiti što je sukladno darovanoj naravi i darovima koje smo primili. Istina je da, kako netko reče, osobna sloboda prestaje ondje gdje počinje sloboda drugoga. Ali u kršćanskom smislu sloboda se ostvaruje ondje gdje počinje sloboda drugoga, tj. u susretu dviju slobodnih bića koja se uzajamno prihvaćaju, uvažavaju te jedno drugome dobro čine. Primijenjen na pitanje zdravlja ovaj kriterij pomaže čovjeku da shvati da ne živi sam na svijetu te da se svijet ne vrti oko njega. Istinsko duhovno zdravlje, kao stvarnost i dar Duha, pretpostavlja otvaranje drugima.

Stvarnosti Duha i ljubavi predstavljaju istu strukturu, ostvaruju se u biti-izvan-sebe i biti-uz-drugoga. U tome možemo uočiti treći kriterij: život sukladan Duhu je život u odnosu. To kao pretpostavku ima raspoloživost za ekstazu, za izići-iz-sebe kako bi sebe pronašao u drugome i s drugim. Kao što Duh djeluje u stvaranju bez da mu ograniči slobodu te bez da prestane biti vrhovni Božji Duh, tako i ovo biti-uz-drugoga ne znači niti nadvladavanje drugoga niti gubitak sebe. Iskustvo života kako nam ga svjedoči Pismo i tumači naša vjera pokazuje da ljudi, slobodna stvorenja, uvijek iznova prestaju biti slobodni, tj. da se uvijek iznova predaju u ropstvo nebožanskim i protubožanskim silama. Tako je porasla njihova svijest da trajno ovise o Duhu Božjem koji uvijek iznova oslobađa, ozdravlja i oživljuje. Ma koliko bile konkretne stvarnosti zdravlje i bolest nikada nisu samo pitanje pojedinca. Biti istinski (duhovno) zdrav za kršćanina pretpostavlja brigu o

---

²⁹ Navedene kriterije razlikovanja prisutnosti Duha Svetoga preuzimamo iz: B. J. Hilberath, *Pneumatologia*, Queriniana, Brescia 1996., str. 223-226.

zdravlju (i bolesti) drugoga, bližnjega. Zanimariti bližnjega znači izgubiti vlastito (duhovno) zdravlje.

Kršćanski se život odvija pod milosnim djelovanjem Duha Božjega. Kršćanin je od Boga opečaćen, označen, obilježen (sakramentalni biljeg!). Biljeg svjedoči da kršćanin pripada Bogu na osobit način. Bog u čovjeka utiskuje svoj pečat kao potvrdu svoje očinske ljubavi i brige prema čovjeku. Odatle proizlazi četvrti kriterij života u Duhu. Naime, kršćanski je život označen unutarnjom prisutnošću i djelovanjem Duha Svetoga koji oslobađa čovjeka od svake lažne sigurnosti, tj. od sigurnosti koja se temelji na vlastitim mogućnostima i snagama. Po ovom iskustvu Duha Svetoga kršćanin i u bolesti i patnji ima iskustvo brižne Božje ljubavi. I u bolesti može se biti duhovno zdrav, biti zdrav u Duhu, zdrav na kršćanski način. Istodobno ovo iskustvo života u Duhu potiče čovjeka da se bori za posvećenje i ozdravljenje svih ugnjetenih stvorenja svedenih na stanje ropstva.

Subaštinci Božjeg kraljevstva, suradnici i suradnice zajedništva novoga života u istini i slobodi, znaju da su sluge beskorisne, koje iščekuju ispunjenje punine života od Duha Očeva i Sinova. Stoga možemo formulirati i peti kriterij: živjeti u Duhu Svetome Božjemu znači nikada ne zaboraviti eshatološku dimenziju života, tj. pozvani smo moliti u Duhu da naša kršćanska nada ne bude postićena i uzdati se u konačno objavljenje temelja koji podržava naš život. Zdravlje, kao veliki Božji dar, živi se kao «sakrament» spasenja, kao stvarnost čija se punina tek očekuje.

ZAKLJUČAK

Uza svu svoju složenost i slojevitost zdravlje je u suvremenom zapadnom društvu postalo određenom ovostranom religijom, odnosno središnjim pitanjem suvremenog zapadnog društva. Cjelovito zdravlje predstavlja se kao duboka želja suvremenog čovjeka, a kao takvo može postati «znak», «sakrament» punine života koji u Isusu Kristu, u njegovim gestama ozdravljenja, nalazi duboko suglasje sa spasenjem. Ipak se ove dvije stvarnosti, kako smo vidjeli, ne mogu poistovjetiti. U govoru o zdravlju nužan je i govor o bolesti. Ne samo jer savršeno zdravlje ne postoji, nego jer su zdravlje i bolest dva lica jedne te iste medalje; medalje života.

U suvremenoj zapadnoj kulturi, u medicini ali i u teologiji u tijeku proteklih stoljeća izgubila se je terapijska, estetska i društvena dimenzija odnosa s bolešću kao i vrijednost gesti ozdravljenja. Postmoderno društvo suvremenom čovjeku nudi svoje «laičke» obrede koji teže za povratkom ili očuvanjem zdravlja. No, paradoksalno, grozničava potraga za cjelovitim, nadasve za tjelesnim zdravljem, rađa novim suvremenim bolestima (stres, psihička iscrpljenost, razne psihičke neuroze i psihoze itd.). Uz navedeno, veliki teret suvremenog čovjeka su i duhovne bolesti, o kojima se rijetko ili gotovo nikako ne govori. Cjeloviti zdrav život uključuje tjelesno, psihičko i duhovno zdravlje. Samo autentičan duhovni život, život življen pod milosnim djelovanjem Duha Svetoga osigurava zdrav duhovni te općenito zdrav život. Vjernici su pozvani na poznavanje kriterija autentične prisutnosti i djelovanja Duha Svetoga, a što je preduvjet ispravnog duhovnog života, a time i duhovnog zdravlja.

HEALTH AND ILLNESS: REALITIES OF SPIRIT

Summary

Health and illness, two inseparable realities, have become a fundamental concern of contemporary man and society as a whole. In the first part the author speaks about the worry of contemporary man to watch his health and restore it in case of a disease. Health has become so important in the life of a present-day man that it has become a kind of a this-world religion. Health has also its symbolic value. It suggests the fullness of life that is yet to come. This presents health as a “sacrament” of salvation. Because of that, this dimension of health should be again explained today. In the second part the author talks generally about illness, about the biblical view on illness, about the illness of spirit, as well as about the Christian view on illness, i.e. on the redemptive suffering. In the third part the author lays down the criteria according to which the Spirit of life and health is present, which should help the Christians to be able to take sound spiritual views about the entire reality. Such correct views would affect the quality of life in general, and, by this, the health as well.

Key words: health, illness, suffering, spiritual reality, Spirit of life